

Tanulmány

Buzgó Anita

Az idegen eredetű keresztnévek adaptációja a finnben*

Abstract

This article focuses on phonetic and phonotactic changes in the Finnish first names. The most Finnish first names were a Fennicized form of the Christian or Swedish first names. The part of these Fennicized first names were used in informal situations. These became formal during the 19th century when the Finnish forms were added to the Finnish almanac. My aim is to present how the Fennicized forms evolved from the basic first names and what kind of phonetic and phonotactic changes happened.

Keywords: onomastics, names, Finnish first names, phonotactics, phonetics

1 A keresztény nevek elterjedése Finnországban

A kereszténység előtti finn névanyagról nagyon kevés információ maradt fenn az írásbeli források hiánya miatt. A legkorábbi, finn személynéveket tartalmazó oklevelek a XII. századból származnak. Ebben az időben kezdett Finnországban elterjedni a kereszténység, nyugatról a svéd hódító hadjáratok eredményeképp, keletről pedig a novgorodi fejedelemség révén. Finnországban tehát mind a nyugati, mind a keleti kereszténység mintegy ezer éve megvetette a lábát, igaz, a nyugatinak mindig is nagyobb tekintélye volt. A térítéssel párhuzamosan a keresztény nevek is kezdtek terjedni. Ebben az időszakban még csak egyelemű neveket (tehát csak keresztnéveket) alkalmaztak, a családnevek használata lényegesen később, csak a XIX. századra honosodott meg (Kiviniemi 2006: 228–229, 234–238).

Finnország a svéd kereszteshadjáratok hatására a svéd birodalom része lett (a XVI. századtól finn nagyhercegség néven). A svédek érdeke az volt, hogy Finnországot beolvassák a birodalomba, azonban a finneknek ugyanazokat a jogokat adták, mint a svédeknek. Ezért a finnek sokáig nem tartották fontosnak a Svédországtól való függetlenedést. Ekkor kezdett el kialakulni a rendi társadalom az országban, és erre az időszakra tehető Finnország fejlődésének kezdete is. Ekkor alapították meg az első városokat (Turku, Viipuri, Porvoo), s fejlődésnek indult a kereskedelem is. A városokban ekkor még túlnyomórészt svéd és német kereskedők laktak, belőlük fejlődött ki később a városi polgárság (Halmesvirta 2002: 67–69). Ennek köszönhetően a XIV. századtól jelen lévő germán és a skandináv eredetű keresztnévek egyre nagyobb szerepet töltöttek be a névadásban. Ezek az idegen keresztnévek a középkor végére tel-

* A publikáció elkészítését a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0024 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

jesen kiszorították a finn eredetűeket. Utóbbiak azért is gyorsan kikerültek a névkincsből, mert nem avattak finn származású szenteket, akik révén a névanyag megőrződhetett volna – szemben a svédekkel és németekkel (Kiviniemi 2006: 234–238).

A reformáció elterjedése felülről jövő változás volt a svéd birodalomban; ez természetesen Finnországban is elterjedt. Ekkortól kezdődött el a finn nyelvű prédikáció azokon a területeken, ahol a lakosság többsége finn nyelvű volt. A protestáns hitre való áttérés során a finn névanyagba a szentek nevei mellé a bibliai nevek is bekerültek. Mindezekkel párhuzamosan Kelet-Finnországban a keleti egyház szentjeinek nevei is a finn névállomány részévé váltak (Kiviniemi 1982: 75).

Fontos megjegyezni, hogy a svéd uralom a finn írásbeliség teljes hiányát jelentette (Halmesvirta 2002: 57–59). A finn írásbeliség csak a XVIII–XIX. századra erősödött meg, ez a keresztnévek lejegyzésében is megmutatkozott: a személyneveket a templomkönyvekbe nagyon sokáig latinul és svédül írták (Kiviniemi 2006: 236). (Például az észak-finnországi Tornio templomkönyveinek általam vizsgált személynévanyagában is megfigyelhető ez az idegen hatás, vö. *Edward, Wilhelmina, Carl, Mathias, Margareth, Elisabeth, Wictor, Lydia, Catharina, Euphosyna, Charlotta* stb.). Ez a tendencia csak a nemzeti romantika hatására, a finn nyelv hivatalossá tételéért folytatott küzdelem eredményeként változott meg.

A XVIII. századot meghatározó svéd–orosz háborúk következményeként 1809-ben Finnországot az orosz birodalomhoz csatolták, s jelentős autonómiát kapott. A XIX. században őket is elérte a nemzeti romantika szelleme. A fennomán mozgalom célja a finn kultúra, a finn nyelvű oktatás és irodalom megteremtése, a finn nyelv hivatalossá tétele volt.

Ez a mozgalom a névadásra is hatott. Finnországban a XVIII–XIX. századig a nyugati és keleti egyház szentjeinek nevei, a germán és skandináv, valamint a bibliai eredetű személynevek alkották a keresztnévállomány központi részét. Az idegen eredetű keresztnévek túlsúlya arra ösztönözte a finn értelmiséget, hogy visszaforduljanak az ősi finn személynevekhez. Mivel azonban a finn eredetű nevek többsége ekkorra már régesrég kiszorult a köztudatból, új keresztnévek megalkotásába fogtak. Erre két módszert alkalmaztak: vagy egyszerűen új neveket találtak ki, vagy a keresztnévanyagban meglévő idegen eredetű neveket finnesítették el. Fontos szerepet töltöttek be e folyamatban a becézőnevek is, hiszen míg a keresztnévek idegen írásmódja és hangalakja a hivatalos forrásokra volt jellemző, a gyakorlatban ezek becenevei már finnes alakúak voltak. A becézőnevek közül a XIX. század folyamán sok hivatalos keresztnévvé is vált (Kiviniemi 1982: 104–114).

A keresztnévek elfinnesítése mellett szintén a XIX. században kezdődött el a családnév-változtatás folyamata, amely a XX. század elején teljesedett ki. A korábban túlnyomórészt svéd családnévvel rendelkező polgárok a fennofil mozgalom hatására a családnéveiket is elfinnesítették. Ezzel egy időben a még családnévvel nem rendelkező alsóbb rétegek is (akiknek vagy csak ragadványneveik voltak, vagy az általuk lakott tanya nevét viselték) öröklődő családnéveket kezdtek használni (Paikkala 2004: 170–171, 178–185). Írásomban csak a keresztnévekkel foglalkozom, a vezetéknevek finnesítésének folyamatára nem térek ki. A következőkben tárgyalt keresztnévanyag Kustaa Vilkuja Suomalainen nimikirja [Finn névkönyv] című művéből gyűjtött névanyagból származik.

2 A keresztnévek elfinnesítése

Az elfinnesített keresztnévek igen sokszínűek és változatosak, de képzésükre mégis rendszeresség jellemző. Az alábbiakban az idegen eredetű keresztnévek elfinnesítésének hang- és alaktani sajátosságaival foglalkozom. Egy-egy idegen eredetű keresztnévből számos finn vál-

tozat keletkezett (pl. sv.¹ *Vilhelmina* > fi. *Helmi, Mina, Mimmi, Vilma, Minttu*; sv. *Johannes* > fi. *Hannu, Hansu, Janne, Juha, Jukka, Jussi*; sv. *Peter* > fi. *Pekka, Petri, Pietari, Pieti*; sv. *Kristiina* > fi. *Krista, Kirsti, Kirsi, Stina, Tiina* stb.). Azt, hogy egy névnek melyik névalakját használták és használják a mai napig, a névdivat, a társadalmi osztályba való tartozás és a területi, nyelvjárásbeli különbségek egyaránt befolyásolják (Kiviniemi 1982: 92; 2006: 253–261).

2.1 Az elfinnesítés fonetikai-fonotaktikai jellemzői

2.1.1 Hanghelyettesítés, zöngétlenítés

Mivel az átadó nyelvek (svéd, latin, orosz, német, héber) hangállományában számos olyan elem létezett, amely a finntől idegen volt, ezért ezeket a finn hanghelyettesítéssel vette át. A névanyagban fellelhető hanghelyettesítési folyamatok megfelelnek a közszavakban végbemennőknek. Ezek szerint a *b*, *d*, *g* és *f* hangokat – amelyek (leszámítva a minőségi fokváltakozás mesterségesen keletkezett *d*-jét) a finn nyelvben csak az újabb jövevényszavakban fordulnak elő – igyekeztek a finn nyelvben meglévő homorgán zöngétlen párjukkal helyettesíteni. Fontos megjegyezni, hogy manapság nem jelent gondot ezeknek a hangoknak a kiejtése, de az elfinnesítés időszakában ezek a zöngés hangok még idegenek voltak a finn nyelv számára.

A *b* hang helyettesítésének az idegen eredetű közszavakban tipikus példája a ger. *ballo* > *pallo* 'labda'; sv. *bank* > fi. *pankki* 'bank'. Ez a zöngés-zöngétlen oppozíció a nevek elején, valamint belsejében is előfordulhat (sokszor morfofonematikai változással együtt járva), pl. or. *Basilius* > fi. *Pasi*; sv. *Beata* > fi. *Peeta, Peatta*; sv. *Benedictus* > fi. *Pentti*; sv. *Berta* > fi. *Pertta*; sv. *Birger* > fi. *Pirjo, Pirkka*; sv. *Birgitta* > fi. *Pirkko*; ill. sv. *Abel* > fi. *Aapeli, Aapo*; sv. *Robert* > fi. *Ruupert, Roope* stb.

A *d* hangot a legtöbb esetben a zöngétlen párjára, a *t*-re cserélték, pl. sv. *doktor* > fi. *tohtori* 'doktor', sv. *lemonad* > fi. *limonaati* 'limonádé'. Egyaránt előfordulhat a név elején is és a belsejében is, pl. sv. *Daniel* > fi. *Taneli, Tauno*; sv. *David* > fi. *Taave, Taavetti, Taavu*; sv. *Delila* > fi. *Tella*; lat. *Dominikus* > fi. *Tommi*, ill. sv. *Adelgunde* > fi. *Aata*; sv. *Adolf* > fi. *Aate*; sv. *Edit* > fi. *Eeti*; sv. *Frida* > fi. *Riita*; sv. *Gertrud* > fi. *Ruut*; sv. *Hedda* > fi. *Hetti*; sv. *Judit* > fi. *Jutta* stb.

A *g* hangot a zöngétlen párjával, a *k*-val helyettesítik, vö. sv. *gata* > fi. *katu* 'utca', sv. *guld* > fi. *kulta* 'arany', sv. *ängel* > fi. *enkeli* 'angyal', sv. *säng* > fi. *sänky* 'ágy'. Egyaránt előfordulhat szóeleji és szóközépi pozícióban, pl. sv. *Gabriel* > fi. *Kaapo*; sv. *Gertrud* > fi. *Kerttu, Kertuli*; sv. *Gösta* > fi. *Kössi*; sv. *Gustav* > fi. *Kyösti*, ill. sv. *August* > fi. *Aukusti, Aki, Kustaa*; sv. *Gregorius* > fi. *Reko*; or. *Grigori(j)* > fi. *Riku* stb.

Az *f* hangot a közszavakban régebben a szó elején *v*-vel (sv. *firma* > fi. *virma* 'cég'), szó belsejében *-hv-* hangkapcsolattal helyettesítették (sv. *kaffe* > fi. *kahvi* 'kávé', sv. *soffa* > fi. *sohva* 'kanapé'). E hang helyettesítése igen változatos az általam vizsgált keresztnévekben. Legtöbbször a zöngés párjával, a *v*-vel cserélték fel, pl. sv. *Ferdinand* > fi. *Veerti*; sv. *Filip* > fi. *Vilppu*. A *-hv-* két általam gyűjtött névben is feltűnik: sv. *Sofia* > fi. *Sohvi*, sv. *Stefan* > fi. *Tahvo*. Ezekon kívül a zöngés *f* hangot a zöngétlen *p* hanggal is helyettesíthetik, pl. sv. *Josef* > fi. *Jooseppi*, sv. *Stefan* > fi. *Tapani, Teppo*.

A zöngétlenítés akkor is szabályszerűen működött, ha a kérdéses zöngés konzonáns valamilyen mássalhangzó-kapcsolatban szerepelt (akár első, akár második elemként): sv. *Bruno* > fi. *Pruuno*, sv. *Albert* > fi. *Alpi*, sv. *Valborg* > fi. *Valpuri*; sv. *Alfhild* > fi. *Alfhilta*, sv. *Edle* >

¹ A szövegben előforduló rövidítések: fi. – finn, ger. – germán, lat. – latin, or. – orosz, slv. – szláv, sv. – svéd.

fi. *Eetla*, sv. *Ferdinand* > fi. *Veerti*, sv. *Fredrika* > fi. *Retriikka*, latin *Adrian* > fi. *Atro*, sv. *Alexander* > fi. *Aleksanteri*, *Santeri*, sv. *Amanda* > fi. *Manta*, sv. *Valdemar* > fi. *Valto*; sv. *Greta* > fi. *Kreetta*, sv. *Agnes* > fi. *Aknes*, sv. *Birger* > fi. *Pirkka*, sv. *Engelbrekt* > fi. *Enka*, sv. *Hemming* > fi. *Hemminki*, sv. *Ingeborg* > fi. *Inka*, *Inkeri*, sv. *Margareta* > fi. *Marketta*; sv. *Alf* > fi. *Alva*, or. *Efraim* > fi. *Eprami*, or. *Eufrosyne* > fi. *Opri*, sv. *Seralfia* > fi. *Viiä*. (A mássalhangzó-kapcsolatok feloldására/megőrzésére van más megoldás is, ld. a következő pontot.)

2.1.2 A mássalhangzó-kapcsolatok feloldása, megőrzése

A finn nyelv sokáig szigorúan őrizte az alapnyelvre jellemző szóstruktúrákat, aminek legfőbb jellemzői a következők voltak: a) a szó elején nem állhatott mássalhangzó-torlódás, b) a szó belsejében kevés torlódás fordult elő, c) a szó végén magánhangzó állt. A jövevényszavak beáramlásának felgyorsulásával a fonotaktikai szigor fellazult, ma már – elsősorban a szlengben – a szó elején is állhat mássalhangzó-torlódás, a szó végén pedig (dentális) mássalhangzó.

A szó elején álló mássalhangzó-kapcsolatokban a közsavakban a második konzonáns maradt meg, pl. slv. *krist* > fi. *risti* 'kereszt', sv. *stol* > fi. *tuoli* 'szék', sv. *skola* > fi. *koulu* 'iskola', sv. *kropp* > fi. *ruoho* 'fü', sv. *fru* > fi. *rouva* 'feleség' stb. A finn sokáig a keresztnévek elfinnesítésében is igyekezett hasonló módon eljárni, pl. sv. *Bruno* > fi. *Ruuno*, sv. *Flora* > fi. *Loora*, sv. *Frans* > fi. *Ransu*, sv. *Fredrika* > fi. *Retriikka*, sv. *Frida* > fi. *Riita*, sv. *Gregorius* > fi. *Reijo*, *Reko*, sv. *Greta* > fi. *Reetta*, or. *Grigori(j)* > fi. *Riku*, sv. *Klaus* > fi. *Launo*, sv. *Knut* > fi. *Nuutti*, sv. *Kristian* > fi. *Risto*, sv. *Stefan* > fi. *Tapani*, *Tahvo*, *Teppo*, sv. *Sten* > fi. *Teini*, sv. *Sture* > fi. *Ture*, sv. *Sven* > fi. *Veini*, fi. *Soini*, or. *Ksenia* > fi. *Senja*, *Senni* stb.

Fentebb, a zöngétlenedés bemutatása során láttuk, hogy – ellentétesen ható tendenciaként – néha a szókezdő hangkapcsolatok őrződtek meg (pl. *Bruno* > fi. *Pruuno*, sv. *Greta* > fi. *Kreetta*); ugyanígy történt a név belsejében is: sv. *Albert* > fi. *Alpi*, sv. *Valborg* > fi. *Valpuri*; sv. *Ingeborg* > fi. *Inka* stb.

A másik gyakori módszer, hogy a zöngés hangok teljesen hasonulnak a mássalhangzó-kapcsolatban álló hanghoz, pl. sv. *Edle* > fi. *Ella*, sv. *Gerda* > fi. *Jetta*, sv. *Benjamin* > fi. *Penna*, sv. *Alfhild* > fi. *Alli*, sv. *Agnes* > fi. *Annes*.

Az *rd*, *rt*, kapcsolatok finnesítése során a *t* sokszor megnyúlt (összetett nevek esetén az első szótag gyakran kiesett; a névhez tövéghangzó járult), pl. sv. *Bernhard*, *Gerhard*, *Gothard*, *Richard* > fi. *Hartti*, sv. *Edvard* > fi. *Vartti*; sv. *Albert*, *Herbert*, *Hubert*, *Adalbert*, *Robert*, *Norbert* > fi. *Pertti*, sv. *Berta* > fi. *Pertta*, sv. *Evert*, *Ferdinand* > fi. *Vertti*, sv. *Gertrud* > fi. *Kerttu*, sv. *Bartolomeus* > fi. *Perttu*, sv. *Artur* > fi. *Artturi*, sv. *Martin* > fi. *Martti* (hasonlóképpen: sv. *Anton* > fi. *Antto*). – A példák alapján is látszik, hogy ez a változás főleg a germán eredetű nevekre jellemző.

Érdekes, hogy eredeti névalak *-gn-* hangkapcsolatából nemcsak a szabályszerű *-kn-* jön létre (vö. sv. *Agnes* > fi. *Aknes*), hanem az elfinnesített alakban vokális + *n* kapcsolat is született, pl. sv. *Agnes* > fi. *Auni*, *Auno*, sv. *Magnus* > fi. *Mauno*, sv. *Ragnhild* > fi. *Rauno*.

Amikor az idegen eredetű keresztnévben három vagy több mássalhangzóból álló kapcsolat áll, az elfinnesítés során a nyelv igyekezett ezt feloldani, egyszerűsíteni. A leggyakoribb módszer, amikor a mássalhangzó-kapcsolat valamelyik eleme kiesik, pl. sv. *Vendla* > fi. *Venla*, sv. *Konstantin* > fi. *Kosti*, sv. *Sigfrid* > fi. *Sipri*. A másik megoldás egy magánhangzó betoldása: sv. *Ernst* > fi. *Ernesti*, sv. *Andreas* > fi. *Antero*.

2.1.3 Tővégi magánhangzó betoldása

Ebben a csoportban azokat az eseteket vizsgáltam, amikor az elfinnesített keresztnévalak olyan tővéghangzót kap, amely az eredeti névben nem szerepel. Túlnyomórészt ez azokban az esetekben fordul elő, amikor az eredeti keresztnév vagy a belőle elvont szótó mássalhangzóra végződik, pl. sv. *Abel* > fi. *Aapeli*; sv. *Harald* > *Har-* > fi. *Harri* stb.

A tővéghangzók szerepe nagyon fontos a finnben, mivelhogy a finn megőrizte az alapnyelvi szerkezetet. Nagyon fontos különbség, hogy míg a mássalhangzóra végződő köznévi jövevényszavak (a legősibb réteget leszámítva, vö. *strand* > *ranta*, *ball* > *pallo*) -i vokálist kapnak, addig a keresztnévek végén egyéb (a, o, u, e) magánhangzók is állhatnak (ezek eredetileg valószínűleg valamilyen becéző képzők lehettek). Lássunk néhány példát!

-i: sv. *Adam* > fi. *Aatami*, sv. *Artur* > fi. *Artturi*, sv. *August* > fi. *Aukusti*, or. *Efraim* > fi. *Eprami*, sv. *Alexander* > fi. *Santeri*, sv. *David* > fi. *Taavetti*, sv. *Vilhelm* > fi. *Viljami*, sv. *Agnes* > fi. *Auni*, sv. *Gabriel* > fi. *Eeli*, sv. *Villehart* > fi. *Hartti*, sv. *Henrik* > fi. *Heikki*, sv. *Helena* > fi. *Heli*, sv. *Hedda* > fi. *Hetti*, sv. *Ingeborg* > fi. *Inkeri*, sv. *Gertrud* > fi. *Kertuli*, sv. *Kristiina* > fi. *Kirsi*, sv. *Saara* > fi. *Sari*, sv. *Ralf* > fi. *Rauli*, sv. *Sten* > fi. *Teini*, sv. *Sven* > fi. *Veini*, sv. *Evert* > fi. *Vertti*;

-a: sv. *Alf* > fi. *Alva*, sv. *Eskil* > fi. *Esa*, sv. *Alfhild* > fi. *Hilda*, sv. *Ingeborg* > fi. *Inka*, sv. *Johannes* > fi. *Juhana*, sv. *August* > fi. *Kustaa*, sv. *Magnhild* > fi. *Magna*;

-o: lat. *Adrian* > fi. *Atro*, sv. *Agnes* > fi. *Auno*, skand/sv. *Erik* > fi. *Eero*, sv. *Eskil* > fi. *Esko*, sv. *Henrik* > fi. *Heino*, sv. *Johannes* > fi. *Juho*, sv. *Josef* > fi. *Juuso*, sv. *Gabriel* > fi. *Kaapo*, sv. *Kristian* > fi. *Risto*, sv. *Stefan* > fi. *Tahvo*, sv. *Vilhelm* > fi. *Vilho*;

-u: sv. *Aurora* > fi. *Auru*, sv. *Edvard* > fi. *Eetu*, or. *Grigori* > fi. *Riku*, sv. *Sakarias* > fi. *Saku*, sv. *Alexandra* > fi. *Sannu*, sv. *David* > fi. *Taavu*;

-e: sv. *Karl* > fi. *Kalle*, sv. *David* > fi. *Taave*, sv. *Vilhelm* > fi. *Ville*, sv. *Alarik* > fi. *Aale*, sv. *Agnes* > fi. *Aune*, sv. *Johanna* > fi. *Hanne*, sv. *Artur* > fi. *Tuure*.

2.1.4 A nevek rövidülése

Az elfinnesítés általános mozzanata a névrövidítés: a hosszabb idegen eredetű névből a finn változatos módon alkot rövidebb alakot: történhet név eleji és név végi csonkulás, valamint kissé meglepő módon a név belsejében is végbemehet rövidülés.

A névrövidülés/névcsonkulás mind a német, mind a svéd becenevek kialakulásának általános formája. A német becenevek esetében általánosan jellemző, hogy rövidüléssel és képzéssel jönnek létre, pl. ger. *Adelheid* > ném. *Ada*, *Adela*, ger. *Konrad* > ném. *Kuno*, ger. *Friedrich* > ném. *Fritz*. Az előző példákban a név végi csonkulás figyelhető meg, de gyakori a név elejének csonkulása is, pl. ger. *Albert* > ném. *Berti*, *Bertel*. Hasonló esetet figyelhetünk meg a svéd becézés esetében is, bár itt általánosabb a névcsonkítás, pl. fr. *Charlotta* > sv. *Lotta*, sv. *Birgitta* > sv. *Gitta*, de névképzés is előfordulhat pl. sv. *Lars* > sv. *Lasse*, sv. *Pelle* > sv. *Per*. (Hajdú 2003: 242, 261). Ezek közül számos vált önálló keresztnévvé, majd terjedt el más nyelvekben is.

A névrövidítés főként a két szó összetételével alkotott indoeurópai, elsősorban germán nevek sajátossága. A germán eredetű keresztnévek túlnyomórészt ilyen jellegűek voltak, jelentésük főként a harcra, a fegyverekre utalt. A keresztnévek második tagja mutatja, hogy férfi vagy női névről van-e szó, ha ugyanis a második része hímnemű volt (-*wolf*, -*mund*, -*her*), akkor férfi, ha pedig nőnemű (-*hilt*, -*gart*, -*gunt*), akkor női keresztnév jött létre. A germán nevek között is feltűntek az egy szóból álló nevek, de ezek eredetileg szintén két szóból álltak, csak megrövidültek (Kálmán 1973: 26–30). Ezek a megrövidült germán nevek már ilyen for-

mában névként kerültek a svéd névanyagba, majd onnan a finnbe (s ott részt vettek a fentebb vázolt hangtani folyamatokban), pl. sv. *Bruno* > fi. *Pruuno*, sv. *Karl* > fi. *Kaarlo*, *Kalle*, sv. *Knut* > fi. *Nutti*, sv. *Alf* > fi. *Alva*, sv. *Bror* > fi. *Ruur*, sv. *Frans* > fi. *Ransu*, sv. *Klaus* > fi. *Launo*, sv. *Olav* > fi. *Olavi*, *Olli*, sv. *Ralf* > fi. *Rauli*, sv. *Sten* > fi. *Teini*, sv. *Sven* > fi. *Veini*.

Az, hogy az utótag vagy az előtag válik-e később önálló keresztnévvé, attól függ, hogy melyik a hangsúlyosabb. Eero Kiviniemi szerint (2006: 254) természetes, hogy ezek a névalakok már rövidítve kerülnek be a finnbe, azonban azt is megjegyzi, hogy a kétnyelvű környezet miatt lehetetlen megmondani, hogy melyek az átvett rövidítések, s melyek azok, amelyek belső fejlődés útján rövidültek meg. Ez az indoeurópai hatás megtalálható a magyar keresztnév-anyagban is, pl. *Alexandra* > *Szandra*, *Teodóra* > *Dóra*, *Eleonóra* > *Nóra*.

A névrövidítéssel létrejött keresztnévek sok esetben eredetileg becenevek voltak. Ezek egy része a XIX. században került be a hivatalos névanyagba, amikor a finn keresztnévek használatát próbálták népszerűsíteni (lásd az 1. pontban írottakat). Az, hogy egy korábban nem hivatalos becenév hivatalos keresztnévvé válik, napjainkban is megfigyelhető. Erre kiváló példa a *Samuel*, *Samuli* nevekből képzett *Sami*, *Samu* becenevek, melyek a 2000-es években váltak hivatalos keresztnevékké (Ainiala 2008: 250).

2.1.4.1 A név eleji csonkulás

Ez a névalkotási módszer általában a germán eredetű két szóból álló nevek elfinnesítésére jellemző. Az összetett név első tagja kiesik, míg a második része vagy megőrződik eredeti formájában (pl. sv. *Alfhild* > fi. *Hilda*), vagy további fokozatokon keresztül még jobban elfinnesedik (sv. *Alfhild* > fi. *Hilda* > *Hilta* > *Ilta*). Ezeknek a neveknek tipikus példái a *-hard*, *-bert*, *-hild* végű germán eredetű nevek, pl. sv. *Bernhard* > fi. *Hartti*, sv. *Gerhard* > fi. *Hartti*, sv. *Villehart* > fi. *Hartti*; sv. *Albert* > fi. *Pertti*, sv. *Engelbrekt* > fi. *Pertti*, sv. *Hubert* > fi. *Pertti*; sv. *Alfhild* > fi. *Hilda*, *Hilta*, sv. *Magnhild* > fi. *Hilda*, *Hilta*. Vö. továbbá: sv. *Edvard* > fi. *Vartti*, sv. *Herman* > fi. *Manne*, sv. *Charlotta* > fi. *Lotta*, sv. *Margareta* > fi. *Reetta*, sv. *Eleonora* > fi. *Noora*.

A rövidülés nemcsak az összetett nevekben figyelhető meg. Néha a nőnemképzővel ellátott névvég elevenedik meg, pl. ger. *Adolfiina* > fi. *Fiina*, sv. *Justiina* > fi. *Iina*, *Tiina*, sv. *Kristiina* > fi. *Tiina*, sv. *Vilhelmiina* > fi. *Mimmi*, néha pedig egyszerűen kiesik az első hang vagy az első szótag, női (sv. *Amanda* > fi. *Manta*, sv. *Elvira* > fi. *Viira*, sv. *Emilia* > fi. *Miila*, sv. *Erika* > fi. *Riikka*, sv. *Freja* > fi. *Eija*, sv. *Johanna* > fi. *Hanne*, sv. *Matilda* > fi. *Tilda*, sv. *Sofia* > fi. *Fiina*, *Fiia*, sv. *Stella* > fi. *Ella*, sv. *Susanna* > fi. *Sanna*) és férfinevekben (sv. *Artur* > fi. *Tuure*, sv. *Evert* > fi. *Vertti*, sv. *Mikael* > fi. *Eeli*, sv. *Oskar* > fi. *Kari*) egyaránt.

A példák alapján láthatjuk, hogy ezek eredetileg becenevek voltak, amelyek később hivatalossá váltak (vö. Kálmán 1973: 58–59).

2.1.4.2 A név végi csonkulás

Az előző alpontban bemutatott változás ellentéte. Általában ugyanazok a nevek szerepelnek ebben a csoportban is, a germán eredetű nevek itt is bőséges számban jelennek meg. pl. sv. *Alarik* > fi. *Aale*, sv. *Bernhard* > fi. *Penna*, sv. *Edvard* > fi. *Eetu*, sv. *Elisabet* > fi. *Elisa*, *Elsa*, sv. *Ferdinand* > fi. *Veerti*, sv. *Germund* > fi. *Jermu*, sv. *Gertrud* > fi. *Kerttu*, sv. *Hedvig* > fi. *Heta*, sv. *Herman* > fi. *Herkko*, sv. *Hildegard* > fi. *Hilta*, sv. *Valborg* > fi. *Vappu*, sv. *Valdemar* > fi. *Valto*.

Fontos megemlíteni, hogy a név végének megrövidülése az egyik legproduktívabb elfinnesítési módszer, minden átadó nyelvet érint. Ez abból a törekvésből fakadhat, amely a jövevényszavak végén (is) vokálist szeretne látni (de ebben az esetben nem betoldással, hanem rö-

vidüléssel jön létre a kívánt alak!) Az ide sorolható nevek változatos csonkulással jöttek létre, pl. or. *Basilius* > fi. *Pasi*, sv. *Jeremias* > fi. *Jarmo*, sv. *Benjamin* > fi. *Penna*, sv. *Paulus* > fi. *Paavo*, sv. *Paulus* > fi. *Pauli*, sv. *Peter* > fi. *Pekka*, sv. *Dominikus* > fi. *Tommi*, sv. *Priscilla* > fi. *Priska*, sv. *August* > fi. *Aku*, lat./sv. *Kristiina* > fi. *Kirsi*, or. *Tatjana* > fi. *Taija*, or. *Nikolai* > fi. *Niko*, sv. *Erik* > fi. *Eero*, sv. *Arvid* > fi. *Arvi*, sv. *Astrid* > fi. *Astri*, sv. *Aurora* > fi. *Auru*, sv. *Birger* > fi. *Pirjo*, sv. *Birgitta* > fi. *Pirkko*, sv. *Daniel* > fi. *Tani*, sv. *Elis* > fi. *Eeli*, sv. *Elvira* > fi. *Elvi*, sv. *Hemming* > fi. *Hemmo*, sv. *Jakob* > fi. *Jaakko*, sv. *Katarina* > fi. *Katri*, sv. *Mikael* > fi. *Mika*, *Mikko*, sv. *Olav* > fi. *Olli*, sv. *Oskar* > fi. *Ossi*, sv. *Ossian* > fi. *Ossi*, sv. *Sakarias* > fi. *Saku*, sv. *Samuel* > fi. *Sami*, sv. *Stefan* > fi. *Tahvo* stb.

2.1.4.3. A név belsejében végbemenő rövidülés

Ritkább eset, amikor a név középső hangjainak kiesésével alkotnak új keresztnéveket. Néha egészen nehéz felismerni az eredeti névalakot. Néhány példa: sv. *Ragimund* > fi. *Raimo*, sv. *Henrik* > fi. *Heikki*, sv. *Hjalmar* > fi. *Jari*, sv. *Johannes* > fi. *Jussi*, sv. *Katarina* > fi. *Kaarina*, lat. *Laurentius* > fi. *Lasse*, or. *Nikolai* > fi. *Nilo*, or. *Tatjana* > fi. *Taina*, gr./sv. *Helena* > fi. *Henna*, sv. *Johanna* > fi. *Jonna*, sv. *Isak* > fi. *Iikka*, sv. *Juliaana* > fi. *Jaana* stb.

A keresztnévek megrövidítése nagyon produktív módszer az újabb keresztnévek létrehozása során. Ezt tükrözi az is, hogy egy név akár minden csonkulási csoport tagja lehet, így egész névcsaládok megalkothatók, pl. sv. *Katarina* > fi. *Inna*, *Katri*, *Karin*, sv. *Johannes* > fi. *Hannu*, *Juha*, *Jussi* stb. Ugyanakkor egy rövidebb alak akár több keresztnéből is származhat, pl. fi. *Liina* < sv. *Adeliina*, *Eveliina*, *Pauliina*; fi. *Sannu* < sv. *Aleksandra*, *Susanna*; fi. *Ella* < sv. *Eleonora*, *Elisabet*, *Elvira*, *Helena*, *Stella*; fi. *Tiina* < sv. *Kristiina*, *Justiina* stb.

2.2 A nevek közzsói jelentése és fordítása

Az elfinnesített névalak néha egybeesik valamely finn közszóval. Az ilyen nevek esetében a közzsói jelentése nagyon népszerűvé tette a keresztnévet is. Ezt a jelenséget Eero Kiviniemi (1982: 95–96) „apellatiivinen ilmaus”-nak, vagyis közzsói jelenségnek nevezi, pl. sv. *Adolf* > fi. *Aate* ’eszme’, sv. *Albert* > fi. *Lappi* ’Lappföld’, sv. *Alina*, *Alfhild* > fi. *Alli* ’jegesréce’, sv. *Allan* > fi. *Alku* ’kezdet’, sv. *Arvid* > fi. *Arvo* ’érték’, sv. *Aurora* > fi. *Aura* ’eke’, sv. *Helena* > fi. *Hellä* ’szelíd’, sv. *Maria* > fi. *Meri* ’tenger’, sv. *Mathilda* > fi. *Ilta* ’este’, sv. *Runar* > fi. *Runo* ’vers’, sv. *Vilhelmina* > fi. *Helmi* ’gyöngy’, sv. *Vilhelmina* > fi. *Minttu* ’menta’ stb. Nem biztos, hogy ezek a „beszélő” nevek tudatos fordítások eredményei, de nem is zárhatjuk ki ezt a finnesítési motivációt.

Ehhez kapcsolódik a névfordítás kérdése is, amikor az idegen név tükörfordítással finneseedik el. Ez szintén elősegíti a hivatalos névanyagba való bekerülését és elterjedését, pl. sv. *Felix* > fi. *Onni* ’szerencse’, sv. *Flora* > fi. *Kukka* ’virág’, lat./sv. *Donatus* > fi. *Lahja* ’ajándék’, sv. *Saga* > fi. *Satu* ’mese’, sv. *Stella* > fi. *Tähti* ’csillag’, sv. *Veera* > fi. *Usko* ’hit’, sv. *Viktor* > fi. *Voitto* ’győzelem’, sv. *Viola* > fi. *Orvokki* ’ibolya’ stb. Meg kell jegyeznünk, hogy ezek a nevek sok esetben eredeti finn keresztnévként élnek a finn köztudatban.

3 Összegzés

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a keresztnévek elfinnesítése a XIX. században kezdődött el Finnországban. Ezt csak részben nevezhetjük felülről jövő változásnak, hiszen nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy sok elfinnesített keresztnév már korábban használatban

volt becézőnévként. Ezek a neveknek a hivatalos névanyagba bekerülése társadalomtörténeti okokra vezethető vissza, hiszen, mint fentebb láttuk, a névváltozások mind a keresztnévek, mind a családnevek esetében a fennofil mozgalom hatására kezdődtek. Írásomban az volt a célom, hogy bemutassam, milyen sokszínű képes a finn nyelv beépíteni saját rendszerébe az idegen eredetű keresztnéveket. Megállapíthatjuk, hogy mind a hanghelyettesítés, mind pedig a név megrövidítése nagyon termékeny névfinnesítési mód, amelyekkel egész névcsaládok jöttek létre.

Irodalom

- Ainiala, Terhi (2008): *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Helsinki: SKS.
- Hajdú Mihály (2003): *Általános és magyar névtan*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Hakulinen, Lauri (1941): *Suomen kielen rakenne ja kehitys I-II*. Helsinki: Otava.
- Halmesvirta, Anssi (2002): *Finnország története*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Halmesvirta, Anssi (2011): *Kulttuuri suuriruhtinaskunnassa*. [kézirat].
- Häkkinen, Kaisa (1987): *Nyky-suomen sanakirja*. Porvoo–Helsinki: WSOY.
- Kálmán Béla (1973): *A nevek világa*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kiviniemi, Eero (1982): *Rakkaan lapsen monet nimet*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Kiviniemi, Eero (2006): *Suomalaisten etunimet*. Helsinki: SKS.
- Paikkala, Sirkka–Mikkonen, Pirjo (2000): *Sukunimet*. Helsinki: Otava.
- Paikkala, Sirkka (1997): *Etunimet sukututkimuksessa*.
<http://www.genealogia.fi/nimet/nimi15s.htm> (2013. 05.02.)
- Paikkala, Sirkka (2004): *Se tavallinen Virtanen*. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, Kustaa (1944): Jalo lahja. Uudempien suomalaisten ristimänimien historiaa. *Virittäjä* 48, 365–383.
- Vilkuna, Kustaa (1959): *Oma nimi ja lapsen nimi*. Helsinki: Otava.
- Vilkuna, Kustaa (1984): *Suomalainen nimikirja*. Helsinki: Otava.

Buzgó Anita
 Debreceni Egyetem
 Finnugor Nyelvtudományi Tanszék
 Pf. 103
 H- 4010 Debrecen
 buzgo.anita@gmail.com